

mirta špoljarić **john**
DOWLAND
– glazba koja
otkriva duh
renesanse

Lacrimæ. 21. CANTO.

Low my teares fall from your springs, Exilde for e-uer: Let mee
Downe vaine lights shine you no more, No nights are duk e-
nough for

more where nights black bird lirie sad insamy songs, there let mee lue for-
those that in dis-paire their last fortunes deploire, light doth but shame dis-
close.

Neuer may my woes be re- lued, since pit- tic is fled, and teares, and sighes, and grones
Fro the highest spire of con- tentment, my for- tune is throwne, and feare, and gricte, and paine

my wearie dayes, ij. of all ioyes hee de- pri- ued.
for my de- fects, ii. are my hopes since hope is gone.

Harke you shadowes that in darcknesse dwell, learne to contemne light, Happie, happie they

Engleski lutnjistički majstor John Dowland (1563. - 1626.) živio je, stvarao i putovao Europom u vrlo zanimljivom razdoblju povijesti glazbe - na prijelazu dvaju stoljeća, kad je renesansna vokalna polifonija živjela svoje vrhunce, a instrumentalna glazba (zahvaljujući sve brojnijem instrumentariju) doživljavala velik zamah, kad je skladno višeglasje bilo norma glazbene arhitektonike, a ideja monodije počela otvarati prostor za glazbenu afirmaciju pojedinca. U takvom je kontekstu John Dowland pronašao vlastiti put, držeći se instrumenta s kojim je rastao - lutnje. Glazba koju je ostavio povijesti čvrsto je vezana uz taj instrument, u toj mjeri da nema ni jedne skladbe u njegovu opusu koja ne uključuje lutnju, kao što će se koje stoljeće poslije dogoditi s opusom Frédéricica Chopina i njegovim odnosom s klavirom.

O Dowlandovu ranom životu ne zna se mnogo, a povijest ga počinje više bilježiti nakon što je 1580. godine dobio namještenje na dvoru engleskoga veleposlanika u Parizu Henryja Cobhama. Potkraj toga desetljeća više izvora bilježi hvalospjeve Dowlandu u čast; čini se da je stvorio mrežu uglednih poznanika među aristokratskim krugovima.

Ipak, izmaknulo mu je namještenje koje je očekivao – pozicija lutnjista na engleskome dvoru. Odlučio je otići na kontinent i ondje potražiti glazbeničku afirmaciju. Umijeće lutnjista i pjevača vodilo ga je diljem europskih gradova: boravio je na njemačkim dvorovima u Wolfenbütellu i Kasselu, proputovao Italiju (Venecija, Genova, Padova, Firenca), a kad je vidio da iz Engleske i dalje nema odgovora koji je čekao, prihvatio je poziv danskoga i norveškoga kralja Kristijana IV. na čijem je dvoru proveo nekoliko godina. Nakon 1606. godine opet mu se gubi trag, iako je očito da se vratio u Englesku. U tom trenutku Dowland je uživao status uglednoga glazbenika, jednoga od najpoznatijih u cijeloj Europi, glazbenika koji si je mogao dopustiti da u svojim napisima (primjerice u predgovoru zbirke *A Pilgrimes Solace*) uputi razne oštrice o stanju glazbene kulture u Engleskoj te da kritizira sposobnosti mladih lutnjista, čak i da proziva pojedince s čijim se stajalištima nije slagao.

Aktivnim glazbeničkim djelovanjem na kontinentu i objavljenim glazbenim zbirkama osigurao si je status najvažnijega engleskog skladatelja toga razdoblja, što je pomalo i paradoksalno. Autoritet koji je uspio izgraditi donio mu je, naposljetku, željenu poziciju, makar se iz današnje perspektive to može činiti kao utješna nagrada. Godine 1612., kad je objavio *A Pilgrimes Solace*, imenovan je lutnjistom engleskoga dvora, čime je povećan broj s dotadašnja četiri na pet dvorskih lutnjista. Nakon toga Dowland više nije objavljivao samostalne

zbirke. Očito je manje skladao, ali ostao je prisutan pojedinačnim djelima u raznim kolekcijama koje su se pojavljivale na europskom tržištu. Pretpostavlja se da je bio aktivan do kraja života jer posljednji trag o njemu govori o novčanoj naknadi za lutnju i zamjenske žice. Kao što se ne zna kojega je točno datuma rođen, tako se ne zna ni točan datum njegove smrti. Zadnja naknada isplaćena mu je 20. siječnja 1626. godine, a pogreb je bio mjesec dana poslije.

S obzirom na način glazbeničkog djelovanja, John Dowland sljednik je tradicije koja je stasala tijekom druge polovice srednjega vijeka. Riječ je o trubadurima, odnosno putujućim glazbenicima-pjesnicima najčešće s lutnjom u rukama, koji su bili nešto višega staleža pa su uživali bolji status u društvu. Lutnja je u renesansi još uvelike prisutna, no u osvit novoga baroknog razdoblja svoje će mjesto sve primjetnije početi ustupati čembalu. Dowland je, stoga, jedan od posljednjih velikih glazbenika koji je upravo takvim načinom glazbenoga života postigao ugled i priznanje. Njegov doprinos literaturi za lutnju pripada vrhuncima glazbe za taj instrument, a njegov opus može se po važnosti usporediti s opusima Purcella i Brittena.

Posebno su vrijedne Dowlandove tri zbirke popijevaka (prva, druga i treća koju Dowland naziva *Booke of Songs or Ayres*) objavljene između 1597. i 1603. godine, koje sadrže napjeve za glas i lutnju, uz mogućnost višeglasnog (četveroglasnog) pjevanja, što ih čini posebnom vrstom engleskoga madrigala. Četvrta zbirka slične literature *A Pilgrimes*

Solace objavljena je 1612. godine. Njegov odnos prema sadržaju pjesničkog teksta, a onda i glazbenog sadržaja, najčešće se veže uz motiviku nesretne ljubavi, osjećaja tuge i tjeskobe te duhovne besciljnosti, što pak odgovara vremenu u kojemu ta djela nastaju, vremenu tzv. elizabetinske melankolije. S druge strane, Dowland je skladao mnogo glazbe za lutnju koja je najčešće temeljena na plesnim formama i koja je očito bila podložna improvizacijskom pristupu. No u toj žanrovskoj niši Dowland se jasno počeo odmicati od plesnih okvira k apstraktnijoj instrumentalnoj glazbi, istražujući u njoj motivsku igru, kontrapunktski stil i harmonijske boje. Primjer toga je zbirka *Lachrimae*, or *Seven tears figured in seven passionate pavans* za lutnju i ansambl viola (ili violina) iz 1604. godine, koja prema izvođačkom sastavu pripada tzv. consort glazbi.

Kao što je stotinjak godina poslije Johann Sebastian Bach znao 'posuđivati' glazbene teme od samoga sebe ili od drugih skladatelja te ih prerađivati i transformirati u nova glazbena djela, tako i Dowlandov opus obiluje sličnim postupcima. Primjerice, *The Earl of Essex Galliard* objavio je u zbirci *Lachrimae*, prizivajući u sjećanje velikaša koji je nekoć bio cijenjen na dvoru Elizabete I., ali je 1601. godine pogubljen nakon neuspjele pobune. Ta galliarda postoji još u starijoj instrumentalnoj verziji, ali i kao pjesma *Can she excuse my wrongs*. S druge strane, prerađivanje i obrađivanje u tim je vremenima značilo prepoznatljivost i popularnost određene skladbe. To pokazuje pavana

Lachrimae koju je Dowland preradio u pjesmu Flow my tears, koja je potom pronađena u stotinjak rukopisa i izdanja u različitim aranžmanima za solističke izvedbe ili ansamble.

Veliko 'otkrivanje' Johna Dowlanda široj glazbenoj javnosti dogodilo se prije dvadeset godina kad su se dva velikana iz dva različita konteksta – Sting i Edin Karamazov; združila u zajedničkoj umjetničkoj viziji revitalizacije renesansnog pop-glazbenika u suvremenom pop-svijetu početka 21. stoljeća. Njihova ideja rezultirala je albumom Songs from the labyrinth i koncertnim projektom koji je postigao velik uspjeh diljem svijeta. Ono što je Dowland stvarao jest bila pop-glazba njegova vremena, doduše, glazba namijenjena malo profinjenijim ušima viših staleža. Međutim, Stingov umjetnički put i glazba koju stvara unatrag pedeset godina, koliko god mu je donijela planetarnu prepoznatljivost, također zahtijeva drugačijeg, pažljivijeg, suptilnijeg, razumijevajućeg slušatelja.

Slažu li se glazba i pjesništvo krasno
kao što se sestra slaže s bratom svojim,
tad se moramo ti i ja voljet strasno,
jer ti prvo ljubiš, a ja drugo volim.

Tebi drag je Dowland, njegov dodir rajski
zvukom lutnje dušu ljudsku zanijet mora;
Spenser meni, njegov pojam nadzemaljski
nadmašuje um, ne treba zagovora.

Ti slušati voliš slatku glazbu pitku
što s Febove lutnje kraljevski te gane;
ja se utapam u dubokom užitku
kada sam za sebe on pjevati stane.

Što pjesnici vele – jedan bog za dvoje;
jedan vitez voli u tebi oboje.

Richard Barnfield (prijevod Mate Maras)

Kao što svjedoči pjesma engleskoga pjesnika Richarda Barnfielda (1574. - 1620.), sročena 1598. godine, u trenutku kad je John Dowland bio u naponu životne energije i kad mu je njegov umjetnički put tek otvarao vrata svijeta, taj je popularni lutnjist ušao u pjesničke stihove i postao referentni pojam specifičnoga duha vremena. Stoga o njegovu životu i ne moramo znati više detalja. Glazba je ta koja dovoljno govori o njemu tad a i o nama danas.

